

Το βήμα των σπουδαστών

Οι αναθεωρήσεις των Ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων

Σταύρος Ροδοκανάκης*

Περίληψη

Σε αυτό το άρθρο ερευνούμε τις τρεις κύριες αναθεωρήσεις των ευρωπαϊκών Διαρθρωτικών Ταμείων. Παίρνουμε το 1988, έτος που έλαβε χώρα η πρώτη κύρια αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων, ως το αρχικό έτος της σχετικής ανάλυσης. Συνεχίζουμε με την αναθεώρηση του 1993 και επίσης προσεγγίζουμε κριτικά την αναθεώρηση των διαρθρωτικών πολιτικών το 1999, τα κυριότερα θέματα υπό συζήτηση και τις πιθανές συνέπειες για την περίοδο 2000-2006. Ακόμη, εξετάζουμε τη σχέση ανάμεσα στο ΣΑΚΧ, τα Διαρθρωτικά Ταμεία και τις Αναπτυξιακές Εταιρίες.

Παρά το γεγονός ότι η εκτίμηση της ευρωπαϊκής διαρθρωτικής παρέμβασης είναι ένα πολύ δύσκολο και περίπλοκο θέμα, συμπεραίνουμε ότι, αν και υπάρχει κάποια πρόοδος σε όρους διοίκησης (διαχείρισης), παρακολούθησης και εκτίμησης της πορείας της, η επίδραση των Διαρθρωτικών Ταμείων σε όρους ανάπτυξης και αποτελεσματικότητας είναι ακόμη περιορισμένη.

1. Εισαγωγή

Όλες οι χώρες στη Δυτική Ευρώπη έχουν εφαρμόσει περιφερειακή πολιτική στις προηγούμενες δεκαετίες. Ανάλογα με τη σοβαρότητα των περιφερειακών τους προβλημάτων και την κοινωνικοοικονομική σκοπιά που τα βλέπουν, οι δυτικές κυβερνήσεις

* Ο Σταύρος Ροδοκανάκης είναι οικονομολόγος, υποψήφιος διδάκτωρ στο London School of Economics.

έχουν αρχίσει να εφαρμόζουν περιφερειακές πολιτικές νωρίς ή αργότερα και περισσότερο ή λιγότερο έντονα.

Ενώ η ΕΟΚ, από την ίδρυσή της με τη Συνθήκη της Ρώμης (1957), έχει αναγνωρίσει την ανάγκη για εθνικές περιφερειακές πολιτικές, μία γνήσια Κοινοτική περιφερειακή πολιτική εμφανίσθηκε στα μέσα της δεκαετίας του 1970 με τη δημιουργία του Ευρωπαϊκού Ταμείου Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ).

Το 1986, η Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) έθεσε νέους στόχους για την Κοινότητα. Αυτοί ήταν, η πραγματοποίηση της εσωτερικής αγοράς στο τέλος του 1992, όπως επίσης και η ενδυνάμωση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η μεγάλη σημασία που δόθηκε στη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών ανισορροπιών μέσα στην Κοινότητα, δικαιολογείται από τα οικονομικά μεγέθη σε απόλυτους όρους, αλλά και από τη μη ικανοποιητική εξέλιξή τους διαχρονικά.

Οι ανισορροπίες που επηρεάζουν τη συνοχή των κρατών-μελών, εκτιμώνται όχι μόνο με βάση τους κοινωνικοοικονομικούς δείκτες, αλλά και με βάση την ποσοστιαία μεταβολή τους μεταξύ συγκεκριμένων χρονικών περιόδων. Οι περιοχές που βρίσκονται σε βιομηχανική ύφεση θα μπορούσαν επίσης να περιθωριοποιηθούν, παρότι η λύση στα προβλήματά τους δεν απαιτεί απαραίτητα τον ίδιο τύπο μεσολάβησης, όπως στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές.

2. Τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) με ξεχωριστά Τμήματα Προσανατολισμού και Εγγυήσεων, και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ) είναι τα τρία κύρια Ταμεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το Τμήμα Προσανατολισμού του ΕΓΤΠΕ, που ιδρύθηκε το 1964, και τα άλλα δύο Ταμεία που ιδρύθηκαν το 1958 και το 1975 αντίστοιχα, αποτελούν τα Διαρθρωτικά Ταμεία και σκοπό έχουν την επίτευξη της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής μεταξύ των κρατών-μελών.

Το Χρηματοδοτικό Μέσο για τον Προσανατολισμό της Αλιείας (ΧΜΠΑ), με σκοπό να βοηθήσει στην αναδιάρθρωση του αλιευτικού κλάδου, προστέθηκε στα τρία παραδοσιακά Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΤΠΑ, ΕΚΤ, Τμήμα Προσανατολισμού του ΕΓΤΠΕ) το 1993

(Shackleton, 1993). Οι κύριες αναθεωρήσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων έλαβαν χώρα το 1988, 1993 και 1999.

Εκτός από τα τέσσερα παραπάνω Ταμεία, χρηματική βοήθεια στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές προσφέρουν η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ΕΤΕ – 1958) και η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ – 1952), όπως επίσης και το Νέο Κοινωνικό Όργανο ή Ortoli Facility (ΝΚΟ – 1979). Όλα τα παραπάνω Ταμεία χρηματοδότησαν επίσης τα Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (ΜΟΠ), που το 1986 τέθηκαν σε ισχύ, για να υποστηρίξουν τις τότε τρεις (Ελλάδα, Ιταλία και Γαλλία) μεσογειακές χώρες της ΕΟΚ από την Ιβηρική διεύρυνση.

Τέλος, το Ταμείο Συνοχής, που ιδρύθηκε το 1993, χρηματοδοτεί έργα στα πεδία του περιβάλλοντος (50% συμμετοχή στο συνολικό κόστος) και των διευρωπαϊκών δικτύων όσον αφορά στις υποδομές του τομέα των μεταφορών (50% συμμετοχή στη δαπάνη – CEC, 1997α). Όπως τα Διαρθρωτικά Ταμεία, έτσι και το Ταμείο Συνοχής έχει σκοπό τη μείωση των οικονομικών και κοινωνικών ανισορροπιών μέσα στην Κοινότητα.

Η γεωγραφική κάλυψη –στο πλαίσιο του Ταμείου Συνοχής– αφορά σε κράτη-μέλη με κατά κεφαλήν εισόδημα μικρότερο από το 90% του μέσου Κοινοτικού εισοδήματος. Σήμερα (Οκτώβριος 2004), τρία κράτη-μέλη (Ελλάδα, Πορτογαλία και Ισπανία) έχουν κατά κεφαλήν ΑΕΠ χαμηλότερο του 90% του μέσου εισοδήματος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (αυτό συμβαίνει συνεχώς στη διάρκεια των τελευταίων δεκαετιών – Eurostat). Η Ιρλανδία έχει ήδη ξεπεράσει αυτό το όριο και το ΑΕΠ της ανά κάτοικο είναι τώρα πάνω από το μέσο όρο της Ένωσης (European Economy, 2000 και Eurostat).

Όσον αφορά στα προγράμματα του Ταμείου Συνοχής, είναι σημαντικό, ότι η χρηματοδότηση των υπό εκτέλεση ή νέων έργων (projects) συνεχίζεται ή αποφασίζεται αντίστοιχα, μόνο όταν επιτυγχάνεται σταθερά η ονομαστική σύγκλιση των οικονομιών των βοηθούμενων χωρών με αυτές των πιο αναπτυγμένων χωρών της Ένωσης (economic conditionality – conditionality principle = αρχή της αιρεσιμότητας). Έτσι, το Ταμείο, που χρηματοδοτεί μεγάλα έργα ή ομάδες μικρότερων έργων, επιβάλλει στις λήπτριες χώρες και την περάτωση των έργων που αναλαμβάνουν.

Τα τρία Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης (ΚΠΣ) αναφέρονται αντίστοιχα στις περιόδους 1988-1993, 1994-1999 και 2000-2006.

3. Η αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1988

Τα τρία Κοινοτικά Διαρθρωτικά Ταμεία αναθεωρήθηκαν την 1η Ιανουαρίου 1989. Οι συνολικές δαπάνες των Διαρθρωτικών Ταμείων για την περίοδο 1989-1993 ήταν στο επίπεδο των 60 δισεκ. ecus (τιμές 1989), ο δε προϋπολογισμός τους διπλασιάστηκε σε πραγματικούς όρους μεταξύ 1987 και 1993. Το μερίδιο του συνολικού προϋπολογισμού που πηγαίνει στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές (με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μικρότερο του 75% του μέσου Κοινοτικού όρου) θα έφθανε περίπου το 65% του συνολικού προϋπολογισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1993 (CEC, 1990).

Οι βασικές αρχές που διέπουν την αναθεώρηση είναι: συνοχή (cohesion – συγκεκριμένοι στόχοι κατεύθυνσης και από κοινού δράση), προσθετικότητα (additionality – ένδειξη προστιθέμενης αξίας), εταιρικότητα (partnership – συνεργασία με περιφερειακούς και τοπικούς φορείς), προγραμματισμός (programming) και επικουρικότητα (subsidiarity – συμπληρωματικότητα των ευθυνών μεταξύ των διαφόρων κοινωνικών φορέων, δηλαδή η ευθύνη αναλαμβάνεται από τη μικρότερη δυνατή διοικητική ή γεωγραφική μονάδα).

Ειδικότερα, οι κυριότερες καινοτομίες της αναθεώρησης περιλαμβάνουν:

1. Οι δράσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων συγκεντρώνονται σε περιορισμένο αριθμό προκαθορισμένων στόχων, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 (βλέπε στο τέλος του άρθρου).

2. Δραστικές αλλαγές στις διαδικασίες που περιλαμβάνουν: ολοκληρωμένο πολυετή προγραμματισμό που αντικαθιστά το σύστημα της χρηματοδότησης μεμονωμένων έργων, με σκοπό να επιτευχθεί καλύτερη συνοχή και αποτελεσματικότητα των δράσεων· βελτίωση της συνεργασίας (synergy) ανάμεσα στα τρία Διαρθρωτικά Ταμεία· μία σημαντική ενδυνάμωση των διαδικασιών εταιρικότητας (partnership) όσον αφορά στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, το κράτος-μέλος και τις περιφερειακές ή τοπικές αρχές που εμπλέκονται σε ένα πιο πολύπλοκο σύστημα σχεδιασμού της προετοιμασίας (Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης – ΣΠΑ), διαπραγμάτευσης (Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης – ΚΠΣ), εφαρμογής [Επιχειρησιακό Πρόγραμμα – εθνικό ή περιφερειακό σκέλος (ΠΕΠ)] και εκτίμησης (παρακολούθηση και αποτίμηση) των δράσεων των Ταμείων.

3. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο παρέχει την εξουσία στην Ευρω-

παϊκή Επιτροπή, να επιτρέψει την έναρξη της υλοποίησης των προγραμμάτων στα κράτη-μέλη.

4. Η αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1993

Στις 20 Ιουλίου 1993, οι έξι αναθεωρημένοι Κανονισμοί (Regulations) που απαρτίζουν τα Κοινοτικά Διαρθρωτικά Ταμεία για την περίοδο 1994-1999, υιοθετήθηκαν από το Συμβούλιο των Υπουργών. Ο προϋπολογισμός γι' αυτή την περίοδο των έξι χρόνων είναι 141 δισεκ. ecus, δηλαδή το ένα τρίτο του συνολικού προϋπολογισμού της Ένωσης, από τα οποία 96 δισεκ. ecus για τις περιοχές του Στόχου 1, αντιπροσωπεύοντας μία συγκέντρωση των πόρων όλων των Διαρθρωτικών Ταμείων κατά 70% στις περιφέρειες του Στόχου 1 το 1999 (CEC, 1993).

Στη Σύνοδο Κορυφής του Εδιμβούργου (Δεκέμβριος 1992) αποφασίστηκε ο διπλασιασμός σε πραγματικούς όρους των διαρθρωτικών οργάνων (Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής) για τα τέσσερα κράτη-μέλη (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα και Ιρλανδία) του τελευταίου, μεταξύ 1994 και 1999 (Council of the EC, 1992). Το Χρηματοδοτικό Μέσο για τον Προσανατολισμό της Αλιείας (ΧΜΠΑ) –όπως αναφέρθηκε– προστίθεται στα τρία παραδοσιακά Διαρθρωτικά Ταμεία (ΕΚΤ, ΕΤΠΑ, Τμήμα Προσανατολισμού του ΕΓΤΠΕ).

Τα κριτήρια για τον καθορισμό των περιοχών των Στόχων 2 (αναπτυγμένες περιοχές σε βιομηχανική ύφεση) και 5β (οικονομική αναδιάρθρωση αγροτικών περιοχών) παρέμειναν ουσιαστικά τα ίδια σε σχέση με την προηγούμενη περίοδο 1988-1993 (Lewis, 1995).

Οι πρώην Στόχοι 3 και 4 συγχωνεύονται σε ένα νέο Στόχο 3 με μεγαλύτερο φάσμα από πριν, ενσωματώνοντας τις κοινωνικές ομάδες που αποκλείονται από τις αγορές εργασίας. Ένας νέος Στόχος 4 δημιουργείται, για να διευκολύνει την προσαρμογή των εργαζομένων στη βιομηχανική αλλαγή και αναδιάρθρωση.

Σε σύγκριση με τη θεμελιώδη αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1988, οι αλλαγές που έγιναν τώρα, δεν είναι εντυπωσιακές. Πιο συγκεκριμένα, οι βασικές αρχές που υιοθετήθηκαν το 1988 (εστίαση της χρηματοδότησης στις περιοχές με τη μεγαλύτερη ανάγκη, εταιρικότητα, προγραμματισμός, προσθετικότητα) διατηρούνται ή ενδυναμώνονται. Παρόλα αυτά, νέες περιφέρειες μερικών από τις πλουσιότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης

συμπεριλαμβάνονται στο Στόχο 1, μολοντί εμφανίζουν κατά κεφαλήν εισόδημα υψηλότερο από το προκαθορισμένο κριτήριο του 75%, οι συμφωνίες για την εκτέλεση των προγραμμάτων έχουν τροποποιηθεί και νέες πρωτοβουλίες μπορούν να χρηματοδοτηθούν μερικώς από την Κοινότητα.

Το ΕΤΠΑ επεκτάθηκε, για να συμπεριλάβει επενδύσεις στην εκπαίδευση, την υγεία και τα διευρωπαϊκά δίκτυα (TENs). Το ΕΚΤ χρηματοδοτεί τώρα εκπαιδευτικά σχήματα και προγράμματα έρευνας και ανάπτυξης (R&D). Το Τμήμα Προσανατολισμού του ΕΓ-ΤΠΕ μέτρα για την αναζωογόνηση της υπαίθρου, την προστασία της αγροτικής κληρονομιάς και την πρόληψη φυσικών καταστροφών στις πιο απομακρυσμένες περιοχές.

Η συμμετοχή της Κοινότητας παραμένει μάξιμουμ στο 50% του συνολικού κόστους για τους Στόχους 2 έως 4 και 5β, και όχι παραπάνω από το 75% για τα έργα στις περιφέρειες του Στόχου 1. Όμως, όσον αφορά στις τέσσερις χώρες του Ταμείου Συνοχής, η οικονομική βοήθεια μπορεί να φθάσει σε εξαιρετικές περιπτώσεις το 80% της συνολικής δαπάνης και το 85% για τις πιο απομακρυσμένες περιφέρειες, όπως για παράδειγμα τα ελληνικά νησιά (Bachtler and Michie, 1994, σελ. 73).

Κάθε έργο που υποβάλλεται ως υποψήφιο για χρηματοδότηση στα πλαίσια του ΚΠΣ-2 (1994-1999), πρέπει να συνοδεύεται από σχετική περιβαλλοντική μελέτη (αιεφόρος ανάπτυξη).

Οι τρεις φάσεις του προγραμματισμού (Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης, Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης και Επιχειρησιακά Προγράμματα) μειώθηκαν σε δύο, και τα κράτη-μέλη είναι σε θέση να παρουσιάσουν ταυτόχρονα τα αναπτυξιακά τους σχέδια και προγράμματα σε ένα ενιαίο έγγραφο.

Οι αναθεωρημένοι Κανονισμοί ορίζουν ρητά, ότι οι μελλοντικές Κοινοτικές Πρωτοβουλίες θα χρηματοδοτηθούν με 9% (αντί του προτεινόμενου 15%) των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων (Bachtler and Michie, 1994, σελ. 792).

Στα πεδία της *ex ante* εκτίμησης, παρακολούθησης και αποτίμησης, ο αναθεωρημένος Κανονισμός αναφέρει, ότι «οικονομική βοήθεια θα δίνεται, εκεί όπου η αποτίμηση εμφανίζει μεσοπρόθεσμα οικονομικά και κοινωνικά οφέλη, ανάλογα με τους πόρους που ξοδεύθηκαν» (CEC, 1993, σελ. 30). Σύμφωνα με την αρχή της επικουρικότητας (*subsidiarity principle*), ο ρόλος των Επιτροπών Παρακολούθησης (*Monitoring Committees*) θα ενισχυθεί. Ακόμη, η *ex post* εκτίμηση των επιχειρησιακών προγραμμάτων θα διευκολυνθεί από την *ex ante* εκτίμηση.

Τέλος, από την 1η Ιανουαρίου 1995, λόγω της εισδοχής των Σουηδίας, Φινλανδίας και Αυστρίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ένας νέος Στόχος 6 δημιουργήθηκε, για να βοηθήσει τις απομακρυσμένες περιοχές της Σκανδιναβίας (CEC, 1996β).

5. Η αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής το 1999

Στις 16 Ιουλίου 1997, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε ένα έγγραφο με τον τίτλο Ατζέντα 2000 (CEC, 1997β). Οι βάσεις για τις προτάσεις της Ατζέντας 2000 σχετικά με τις πολιτικές της συνοχής, αναπτύχθηκαν στην πρώτη Έκθεση της Επιτροπής για τη Συνοχή (Cohesion Report) – (CEC, 1996α).

Αυτές οι προτάσεις περιγράφουν τις αλλαγές στα πεδία των κύριων Κοινοτικών πολιτικών, ιδιαίτερα λαμβάνοντας υπόψη τις επιπτώσεις της διεύρυνσης. Η πολιτική συμφωνία για τον νέο Κανονισμό των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Συνοχής επετεύχθη κατά τη διάρκεια της Συνόδου Κορυφής του Βερολίνου, 24-25 Μαρτίου 1999. Τέλος, δύο ακόμη Κανονισμοί υιοθετήθηκαν τον Ιούλιο του 1999, ενσωματώνοντας τη Συνθήκη του Άμστερνταμ (1997) και διασφαλίζοντας ότι οι νέοι κανονισμοί του ΕΤΠΑ και του ΕΚΤ λαμβάνουν υπόψη την απασχόληση και την αειφόρο ανάπτυξη (Bachtler and Michie, 1999).

Όσον αφορά στα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής, το αναθεωρημένο πακέτο εισαγάγει τον αποκεντρωμένο προγραμματισμό, ευρύτερες συνεργασίες και πιο διαφανείς διαδικασίες παρακολούθησης. Οι στόχοι της αναθεώρησης του 1999 ήταν να επιτευχθεί μεγαλύτερη συγκέντρωση της διαρθρωτικής βοήθειας στις περιοχές με τη μεγαλύτερη ανάγκη (concentration of resources), καθώς επίσης απλοποίηση των σχετικών λειτουργιών και διαδικασιών και καλύτερη οικονομική διαχείριση των πόρων, με λεπτομερείς συμφωνίες διαχείρισής των περιλαμβάνοντας ένα αποθεματικό επίδοσης (performance reserve) τουλάχιστον 10%, επιβραβεύοντας έτσι τις χώρες με πολύ υψηλά ποσοστά απορροφητικότητας των χρηματικών κονδυλίων (CEC, 1997α).

Οι προηγούμενοι επτά Στόχοι προτεραιότητας (1-6) έχουν τώρα μειωθεί σε τρεις: δύο περιφερειακοί Στόχοι (1 και 2) και ένας οριζόντιος Στόχος (3) για τους ανθρώπινους πόρους που περιλαμβάνει τους πρώην Στόχους 3 και 4.

Ο αριθμός των Κοινοτικών Πρωτοβουλιών (Community Initiatives) μειώθηκε από εννέα στις τέσσερις και η κάθε μία χρηματοδοτείται από ένα Διαρθρωτικό Ταμείο:

- INTERREG: διασυνοριακή, διεθνική και διαπεριφερειακή συνεργασία (ΕΤΠΑ).
- URBAN: αειφόρος αστική ανάπτυξη (ΕΤΠΑ).
- LEADER+: αγροτική ανάπτυξη μέσω τοπικών πρωτοβουλιών (ΕΓΤΠΕ – Τμήμα Προσανατολισμού).
- EQUAL: ανθρώπινοι πόροι (ΕΚΤ) – (Bachtler and Michie, 1999),

και το μερίδιό τους από τα Διαρθρωτικά Ταμεία θα μειωθεί από 9% σε 5% (CEC, 1997α).

Ο Κανονισμός των Διαρθρωτικών Ταμείων αναφέρεται σε σύνολο χρηματοδοτήσεων ύψους 195 δισεκ. ευρώ κατά την επταετία 2000-2006 [σύν 18 δισεκ. ευρώ για το Ταμείο Συνοχής – συνολικά το 0,46% του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (ΑΕΠ) της Ένωσης], με τη ροή χρηματοδότησης να μειώνεται από το 2002 και μετά: αυτό θα συμβεί, διότι σταδιακά κάποιες περιφέρειες θα εμφανίζουν υψηλότερο κατά κεφαλήν εισόδημα, οπότε θα χάσουν το δικαίωμα παραπέρα οικονομικής ενίσχυσης (transitional provisions) – (CEC, 1999). Ο προϋπολογισμός των Διαρθρωτικών Ταμείων αυξάνεται περίπου 45% σε σχέση με την περίοδο του ΚΠΣ-2 (1994-1999), ενώ ο συνολικός προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά 15-20% (Fothergill, 1997, σελ. 185).

Πάνω από τα δύο-τρίτα των πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων θα διοχετευθούν στις περιοχές του Στόχου 1 (69,7%), 11,5% στο Στόχο 2 και 12,3% στο Στόχο 3 (Bachtler and Michie, 1999, σελ. 23).

Τέλος, οι συνολικές πληρωμές, από τα Διαρθρωτικά Ταμεία και το Ταμείο Συνοχής, προς ένα νυν ή μελλοντικό κράτος-μέλος δεν θα πρέπει να ξεπεράσει το 4% του ΑΕΠ της βοηθούμενης χώρας (CEC, 1997α).

Η κύρια διαφορά, πέρα από τη συγχώνευση των Στόχων 1 (λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες) και 6 (απομακρυσμένες Σκανδιναβικές περιοχές), ανάμεσα στον προηγούμενο (1994-1999) και στο νέο (2000-2006) ορισμό των περιοχών του Στόχου 1 είναι, ότι αυτή τη φορά το κριτήριο καθορισμού θα πρέπει να εφαρμοσθεί αυστηρά (δηλαδή, θα συμπεριληφθούν μόνο οι περιφέρειες με κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε αξία αγοραστικής δύναμης, χαμηλότερο από το 75% του μέσου Κοινοτικού όρου στη διάρκεια των τελευταίων τριών ετών).

Σε σχέση με το παρελθόν, ο νέος Στόχος 2 περιλαμβάνει τους πρώην Στόχους 2 (αναπτυγμένες περιφέρειες σε βιομηχανική ύ-

φηση) και 5β (αγροτική ανάπτυξη), ενώ δίνει μία νέα έμφαση σε αστικές περιοχές που βρίσκονται σε κρίση και σε αυτές τις περιοχές, πιθανώς περιορισμένες σε αριθμό, που τα προβλήματά τους σχετίζονται με την εξάρτησή τους από τον τομέα των υπηρεσιών (Hall, 1997).

Η κάλυψη του Στόχου 2 περιορίσθηκε από τις δύο παρακάτω ποσοτικές παραμέτρους:

- Ότι η συνολική κάλυψη δεν θα πρέπει να ξεπεράσει το 18% του πληθυσμού της Ένωσης: 10% σε βιομηχανικές περιοχές, 5% σε αγροτικές περιοχές και 2% σε αστικές. Το 2006 η κάλυψη του Στόχου 2 αυξάνεται στο 19,1% του Κοινοτικού πληθυσμού, διότι θα προστεθούν σε αυτόν περιφέρειες, που δεν θα ανήκουν πλέον στον Στόχο 1 (CEC, 1999).
- Ότι ο συνολικός πληθυσμός του Στόχου 2 δεν θα πρέπει να είναι μικρότερος από τα δύο-τρίτα του νυν πληθυσμού των Στόχων 2 και 5β, για να επιτευχθεί στην πράξη η εστίαση των πόρων σε περιοχές που τους έχουν ανάγκη (concentration), οι λεγόμενες παροχές του «δικτύου ασφαλείας» (safety net) – (16,9% του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης – CEC, 1999).

Εάν η κάλυψη που απορρέει, είναι λιγότερη από τα δύο-τρίτα της παρούσας κάλυψης των Στόχων 2 και 5β μαζί για κάθε κράτος-μέλος, τότε το «δίκτυο ασφαλείας» επεκτείνεται μέσω μιας προς τα πάνω προσαρμογής (upward adjustment).

Επίσης, η ex ante εκτίμηση είναι πιο αυστηρή και περιεκτική σε σχέση με το παρελθόν. Οι Κανονισμοί καθορίζουν ακριβώς, πως η ex ante εκτίμηση θα πρέπει να λάβει υπόψη την ανταγωνιστικότητα και την καινοτομία, τα ΜΜΕ, την απασχόληση και την αγορά εργασίας, το περιβάλλον και τις ίσες ευκαιρίες (Bachtler and Michie, 1999).

Όσον αφορά στην εταιρική σχέση (partnership), οι νέοι Κανονισμοί ορίζουν, ότι αυτή θα έπρεπε να επεκταθεί, για να συμπεριλάβει τοπικές και περιφερειακές κυβερνήσεις, οικονομικούς και κοινωνικούς εταίρους και άλλους σχετικούς φορείς.

Σε αντάλλαγμα για την αποκέντρωση της διαχείρισης (management) των Διαρθρωτικών Ταμείων, οι νέοι Κανονισμοί ενισχύουν τις διαδικασίες ελέγχου (monitoring), με σκοπό να επιβεβαιωθεί η συμμόρφωση με τις απαιτήσεις του στρατηγικού προγραμματισμού και την κατάλληλη χρήση της οικονομικής ενίσχυσης βοήθειας με διάφορους τρόπους.

Τέλος, ο νέος Κανονισμός αφήνει την κύρια ευθύνη για τον οικονομικό έλεγχο στα κράτη-μέλη (Bachtler and Michie, 1999).

6. Κριτική εκτίμηση των αναθεωρήσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων

6.1. Κριτική εκτίμηση των βασικών σημείων της αναθεώρησης του 1988

Όπως αναφέρθηκε, η κυριότερη καινοτομία της αναθεώρησης είναι η συγκέντρωση των δράσεων των Διαρθρωτικών Ταμείων σε περιορισμένο αριθμό προκαθορισμένων Στόχων, όπως φαίνεται στον Πίνακα 1 (βλέπε στο τέλος του άρθρου).

Η χρήση των επιχειρησιακών προγραμμάτων και η αρχή της εταιρικότητας (partnership) οδήγησαν την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε μία πολύ πιο στενή σχέση με εθνικούς, περιφερειακούς και τοπικούς φορείς. Αυτό πιθανώς είχε μεγαλύτερη επιτυχία, σε περιπτώσεις όπου ήδη υπάρχει παράδοση στην περιφερειακή διακυβέρνηση και κάποια συνείδηση περιφερειακής ανάπτυξης, όπως στη Γαλλία και την Ιταλία. Σε χώρες όπως η Πορτογαλία και η Ελλάδα, η έλλειψη των κατάλληλων περιφερειακών δομών και η απροθυμία της εθνικής κυβέρνησης έχουν εργασθεί σε βάρος της ανάπτυξης επιτυχημένων συνεργασιών (Bache, 1998).

Η έλλειψη δομών σε περιφερειακό επίπεδο έχει να κάνει κυρίως με πολιτικούς λόγους, αφού παραδοσιακά αυτές οι κυβερνήσεις (χώρες με κρατικο-κεντρική διοίκηση – centralised states) απέφευγαν τη μεταβίβαση εξουσίας στις περιφέρειες. Το τελευταίο εξηγεί επίσης την απροθυμία των εθνικών κυβερνήσεων να προωθήσουν συνεργασίες (synergies) – αυτό συμβαίνει όμως και λόγω της έλλειψης εμπειρίας (Ioakimidis, 1996).

Μία δεύτερη και εξίσου σημαντική παράμετρος είναι η απαίτηση, ότι όλα τα επιχειρησιακά προγράμματα πρέπει να παρακολουθούνται (monitoring). Όμως, η ποικιλία των προβλημάτων και ο σχετικά μικρός αριθμός των εργαζομένων στην Επιτροπή γι' αυτό το σκοπό, κάνει αβέβαιη την αποτελεσματικότητα του monitoring, ειδικά σε χώρες, όπου οι κυβερνήσεις εμποδίζουν την προσπάθεια της Επιτροπής, να δημιουργήσει συνεργασίες με τοπικούς και περιφερειακούς παράγοντες (Hooghe, 1996).

Τα προγράμματα που περιλαμβάνονταν στο Α΄ ΚΠΣ (1988-1993) και υιοθετήθηκαν από την Επιτροπή ήταν χρονοβόρα και διοικητικά περίπλοκα. Ακόμη, ο αργός ρυθμός στην πρόοδό τους υπονοεί, ότι τα κράτη-μέλη έχουν προβλήματα στη διατύπωση των επιχειρησιακών προγραμμάτων (Hooghe and Keating, 1994). Από την άλλη, μερικές κυβερνήσεις χαρακτηρίζονται από την έλ-

λειψη επαρκούς δημόσιας χρηματοδότησης των έργων, πέρα από την Κοινοτική βοήθεια (Georgiou, 1993). Ακόμη και μετά την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη (ΕΕΠ) το 1986, στην πραγματικότητα δεν υπάρχει συγκέντρωση των πόρων στις περιφέρειες και στόχους με τη μεγαλύτερη ανάγκη (Mitsos, 1994).

Η διοίκηση των αναθεωρημένων Διαρθρωτικών Ταμείων έχει δημιουργήσει ένα νέο ρόλο για τις περιφερειακές κυβερνήσεις, ειδικότερα στα στάδια της αίτησης και της εφαρμογής των προγραμμάτων. Όμως, τα κράτη-μέλη παραμένουν κυρίαρχα στην ΕΟΚ και ο αγροτικός τομέας είναι πολύ πιο σημαντικός από τις περιφέρειες σε όρους ζήτησης Κοινοτικών πόρων (Peterson, 1995). Υπάρχει μία τάση να συμπεριληφθούν οι περιφερειακές αρχές στο όλο σύστημα, αλλά αυτό έχει να κάνει περισσότερο με τη δημιουργία συνεργατικού πνεύματος μάλλον, παρά ως κάποια αναγνώριση των απαιτήσεων των περιφερειών (Marks, 1993).

Η άνοδος του επιπέδου των επενδύσεων, που αποτελεί προϋπόθεση για τη βελτίωση των οικονομικών επιδόσεων και της ανάπτυξης, είναι ο κύριος στόχος πίσω από την επιμονή της Κοινότητας στην προσθετικότητα (additionality) των Διαρθρωτικών Ταμείων. Εάν αυτή η νέα διαδικασία σχεδιασμού, με αυξημένη έμφαση στα επιχειρησιακά προγράμματα και την εταιρικότητα, θα είναι επιτυχημένη είναι αμφίβολο, και για το λόγο ότι τα κράτη-μέλη βλέπουν την περιφερειακή πολιτική κυρίως ως ένα μέσο απόκτησης χρηματικών πόρων, παρά για την αντιμετώπιση τοπικών αναγκών (Pollack, 1995).

6.2. Κριτική εκτίμηση της αναθεώρησης του 1993

Ακόμη και μετά την αναθεώρηση των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1993, η πρακτική δεν είναι ικανοποιητική, εξαιτίας ποικίλων προβλημάτων στις περιφερειακές δομές και διαρθρώσεις των κρατών-μελών.

Ο προϋπολογισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι μόνο το 1,24% του Κοινοτικού ΑΕΠ και η διάθεση των κεντρικών κυβερνήσεων να αυξήσουν αυτό το ποσοστό είναι περιορισμένη (Gudgin, 1998), ενώ ο προϋπολογισμός των διαρθρωτικών πολιτικών αντιπροσωπεύει το 0,45% του ετήσιου ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης (CEC, 1996α).

Έγινε προσπάθεια, να βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων στοιχείων της Eurostat προς τους ερευνητές, τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Όμως, σε μικρο-επίπεδο (π.χ. ανώ-

νυμα πρωτογενή στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού – micro-data), τα δεδομένα σε πολλές χώρες είναι ανεπαρκή ή δεν δίνονται καθόλου στους ερευνητές λόγω του Συμφώνου Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων – Data Protection Act (π.χ. στην περίπτωση της Ελλάδας – ΕΣΥΕ). Από το 1995, οι ευρωπαϊκές χώρες αρχίζουν η μία μετά την άλλη να παρέχουν στους ερευνητές και τα micro-data, αφού με βάση τα συνολικοποιημένα στοιχεία (δηλαδή πίνακες, που αναφέρονται στο σύνολο του πληθυσμού της εξεταζόμενης γεωγραφικής περιοχής) οι οικονομετρικές αναλύσεις στερούνται στατιστικής αξιοπιστίας.

Η συλλογή στοιχείων από τη βάση δεδομένων REGIO δεν καθορίζεται με βάση πολιτιστικά ή έστω οικονομικά κριτήρια, ούτε υπάρχει σαφής ενημέρωση, σχετικά με το ποιοί καθορίζουν τα γεωγραφικά όρια των περιφερειών, πως και για ποιούς λόγους (Graham and Hart, 1999). Η βάση για τον καθορισμό των περιοχών ποικίλλει μεταξύ των διαφόρων Στόχων και συχνά αποτυγχάνει να ανταποκριθεί στις διαχωριστικές γραμμές των εθνικών περιφερειακών πολιτικών ή των φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης (Lewis, 1995).

Τα διοικητικά προβλήματα του συστήματος είναι προφανή στις καθυστερήσεις, που αφορούν στην έγκριση των ΚΠΣ για την περίοδο 1994-1996, αλλά και το διάστημα 1994-1999. Πολλά προγράμματα του Στόχου 1 στα ΚΠΣ συμφωνήθηκαν μόλις τον Ιούνιο του 1994 και μερικά από τα προγράμματα του Στόχου 2 στα ΚΠΣ δεν είχαν συμφωνηθεί μέχρι το τέλος του 1994, σχεδόν ένα χρόνο μετά την υποθετική έναρξή τους (Bachtler and Michie, 1995). Πάλι στην πράξη υπάρχουν δυσκολίες στη δημιουργία σταθερών προϋποθέσεων, ώστε ένα συγκεκριμένο είδος δαπάνης να διοχετεύεται αποκλειστικά στους συγκεκριμένους στόχους των προγραμμάτων (Graham and Hart, 1999).

Οι υποχρεώσεις των κρατών-μελών να ελέγχουν και να παρακολουθούν την απόδοση των περιφερειακών τους πολιτικών, έχουν αυξηθεί με τις νέες συνθήκες παρακολούθησης (monitoring) και εκτίμησης (evaluation) των αναθεωρημένων Κανονισμών (revised Regulations). Όμως, δεν υπάρχει ικανοποιητικός τρόπος, για να εκτιμηθεί η επίδραση της Κοινωνικής μεσολάβησης ξεχωριστά από την αντίστοιχη εθνική, αφού υπάρχει άμεση αλληλεξάρτηση μεταξύ των δύο (Plaskovitis, 1994).

Ένα σημαντικό πρόβλημα –που αντιμετωπίζουν τόσο η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις Βρυξέλλες, όσο και οι εθνικοί εμπειρογνώμονες– είναι η εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την εφαρμογή των προγραμμάτων περιφερειακής πολιτικής μέσα από τα ΚΠΣ (Scott, 1995).

Όσον αφορά στην επίδραση των προγραμμάτων κατάρτισης στην αγορά εργασίας, είναι πολύ αμφίβολο, αν βοήθησαν στη σύζευξη ζήτησης και προσφοράς εργασίας, με δεδομένη την επιμονή των ποσοστών ανεργίας σε υψηλά επίπεδα στα κράτη-μέλη και τις περιφέρειες της Ένωσης, ακόμη και στη διάρκεια περιόδων με υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης. Αυτό δείχνει, ότι οι περισσότερες κυβερνήσεις στην Κοινότητα ακολουθούν πολιτικές απασχόλησης και κατάρτισης, που δεν είναι οι ενδεδειγμένες.

Συνολικά, οι αλλαγές στους Στόχους 1, 2 και 5β είχαν σημαντικές επιπτώσεις στην Κοινοτική περιφερειακή πολιτική. Οι περιοχές που ανήκουν στους Στόχους 1, 2 και 5β των Διαρθρωτικών Ταμείων, αποτελούν τώρα το 51,6% του συνολικού πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ την περίοδο 1988-1993 το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 43,4% (Bachtler and Michie, 1994, σελ. 794). Τέτοια επέκταση της πληθυσμιακής κάλυψης, ειδικότερα στις πλουσιότερες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, έρχεται σε αντίθεση με το δεδηλωμένο στόχο και πρόθεση των Βρυξελλών και των κρατών-μελών, να συγκεντρωθούν πόροι στις λιγότερο ευνοημένες περιφέρειες της Κοινότητας.

Επιπρόσθετα, η χρησιμότητα της διάκρισης μεταξύ διαφορετικών τύπων προβληματικών περιοχών, που ήταν έτσι κι αλλιώς συζητήσιμη και αποτέλεσε πεδίο αντιπαράθεσης, υπονομεύθηκε από την επέκταση του Στόχου 1 για να συμπεριλάβει περιφέρειες της Βόρειας Ευρώπης, όπου σαφώς δεν τίθεται εκεί θέμα υπανάπτυξης. Ακόμη, μπορεί να υποστηριχθεί, ότι με βάση τη νέα αυτή προσέγγιση, η ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική έπαψε να έχει τη δική της ταυτότητα ως Κοινοτική πολιτική (Wishlade, 1994).

6.3. Κριτική προσέγγιση της αναθεώρησης του 1999

6.3.1. Περιοχές που δικαιούνται χρηματοδότηση (*eligibility areas*) και κριτήρια καθορισμού (*allocation criteria*)

Ο νέος Κανονισμός των Διαρθρωτικών Ταμείων περιλαμβάνει μερικές σημαντικές αλλαγές, όσον αφορά στις περιφέρειες που δικαιούνται οικονομική ενίσχυση, αλλά στην πράξη δεν υπάρχει μεγάλη διαφορά με την προηγούμενη περίοδο 1994-1999. Οι πρώην Στόχοι 1 και 6 συγχωνεύονται, όπως επίσης και οι πρώην Στόχοι 2 και 5β· όμως, τα κριτήρια για κάθε έναν από τους παραπάνω τέσσερις Στόχους παραμένουν διακριτά μέσα στις νέες ομαδοποιήσεις. Έτσι, η μείωση του αριθμού των προαναφερθέντων Στόχων από τέσσερις σε δύο είναι ουσιαστικά διακοσμητική.

Ο νέος Κανονισμός ορίζει, ότι ο καθορισμός των Στόχων 1 και 2 γίνεται στη βάση ενός ή περισσότερων κριτηρίων, παρόμοια με αυτά του Κανονισμού των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1988, δηλαδή καλυπτόμενος πληθυσμός, περιφερειακό ΑΕΠ κατά κεφαλήν, εθνικό κατά κεφαλήν εισόδημα και διαρθρωτικά προβλήματα (κυρίως η ανεργία).

Η φιλοσοφία πίσω από τον καθορισμό του ύψους των χρηματοδοτήσεων για τις περιοχές του Στόχου 1 είναι, ότι το μέγεθος της βοήθειας θα πρέπει να σχετίζεται με το βαθμό των ανισοροπιών στην περιφερειακή ανάπτυξη σε σχέση με το μέσο Κοινοτικό όρο, λαμβάνοντας υπόψη το εθνικό κατά κεφαλήν εισόδημα και το επίπεδο της ανεργίας.

Όσον αφορά στα τέσσερα κράτη-μέλη του Ταμείου Συνοχής, για την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιρλανδία, η κατά κεφαλήν οικονομική ενίσχυση για τις περιοχές του Στόχου 1 την περίοδο 2000-2006 είναι μικρότερη από την αντίστοιχη βοήθεια του 1999 (το έτος με τα υψηλότερα ποσά χρηματοδότησης στη διάρκεια του Β' ΚΠΣ 1994-1999): μόνο στην Πορτογαλία η κατά κεφαλήν βοήθεια στις περιφέρειες του Στόχου 1 την περίοδο 2000-2006 υπερβαίνει τα επίπεδα του 1999 (CEC, 1996β και CEC, 1999).

Για την περίοδο 1994-1999, τα κριτήρια χρηματοδότησης για το Στόχο 2 έγιναν στη βάση του πληθυσμιακού μεγέθους των περιφερειών του Στόχου αυτού, συνυπολογιζόμενου του επιπέδου ανεργίας. Αυτό σημαίνει, ότι χώρες με υψηλότερα επίπεδα ανεργίας λαμβάνουν μεγαλύτερο μερίδιο από τη βοήθεια του Στόχου 2, αναλογικά με τον πληθυσμό τους μέσα στο Στόχο 2.

Όμως, στην αναθεώρηση του 1999, στην πράξη τα «σκληρά κριτήρια» (οι πρώην Στόχοι 2 και 5β) μόνο μερικώς καθορίζουν τη χρηματοδοτική κάλυψη των περιοχών του Στόχου 2, αφού ακόμη κι αν μιά περιφέρεια πληροί τις προϋποθέσεις των «σκληρών κριτηρίων», δεν είναι σίγουρο ότι θα συμπεριληφθεί στο χάρτη των βοηθούμενων περιοχών.

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της διαδικασίας είναι, ότι το πληθυσμιακό μέγεθος (population floors and ceilings) παίζει πιο σημαντικό ρόλο για τον καθορισμό μιάς περιοχής ως βοηθούμενης, παρά τα θεσμοθετημένα κριτήρια καθορισμού αυτά καθ' εαυτά. Με άλλα λόγια, ο ρόλος των κριτηρίων αυτών στον καθορισμό των περιοχών κάλυψης του Στόχου 2 είναι ουσιαστικά διακοσμητικός (Wishlade, 1999).

Συνολικά, και σε αντίθεση με τον Στόχο 1, η χρηματοδότηση των περιφερειών του Στόχου 2 μειώνεται σημαντικά στη διάρκεια της περιόδου 2000-2006. Αυτό οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη

μείωση της εδαφικής κάλυψης, η οποία μείωση αντιστοιχούσε σε περίπου 28% του πληθυσμού των περιοχών του Στόχου 2 το 1999 (CEC, 1999).

6.3.2. Εστίαση σε περιοχές που έχουν ανάγκη (concentration of resources)

Η θεωρία για τη συγκέντρωση των πόρων λέει, ότι η βοήθεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα έχει μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα, αν διοχετευθεί σε λιγότερες αριθμητικά περιοχές. Όμως, οι περιφέρειες που μέχρι τώρα διάκειντο θετικά απέναντι σε αυτή την αρχή της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής διότι ευεργετούντο, είναι λιγότερο πιθανό να την υποστηρίξουν, αν οι ίδιες αποκλεισθούν στο μέλλον. Αυτό θα σήμαινε, ότι γεωγραφικές περιοχές με συνολικό πληθυσμό 35-40 εκατομμύρια κατοίκους στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15, θα χάσουν το δικαίωμα χρηματοδότησης (Fothergill, 1997, σελ. 187).

Η βοήθεια των Διαρθρωτικών Ταμείων το 2006 θα είναι διαθέσιμη, μόνο σε αυτές τις μεταβατικές (transitional ή phase-out) περιφέρειες του Στόχου 1, που πληρούν τα κριτήρια του Στόχου 2. Αυτό δημιουργεί ένα σημαντικό δεδικασμένο για το μέλλον. Η ύπαρξη αυτού του δεδομένου το 2006 θα πρέπει να μειώσει τις πιέσεις, για τη συνέχιση του καθεστώτος της βοηθούμενης περιοχής στην επόμενη περίοδο, δηλαδή μετά το 2006. Αυτές οι παροχές είναι πιθανόν να αυξήσουν τη συγκέντρωση (concentration) μετά το 2006 σε περιφέρειες των 15 κρατών-μελών. Όμως, ταυτόχρονα, η Κοινοτική περιφερειακή πολιτική παρεμβαίνει σε όλα τα κράτη-μέλη, διότι πλέον από το κριτήριο του κατά κεφαλήν εισοδήματος έχουμε ήδη περάσει σε συνδυασμό κριτηρίων προσδιορισμού της πιθανής οικονομικής βοήθειας (eligibility and allocation criteria).

Μολονότι η εφαρμογή των κριτηρίων είναι αυστηρή, παραμένει αμφίβολο κατά πόσο η συγκέντρωση (concentration) των πόρων έχει επιτευχθεί με τον νέο Κανονισμό. Παρά το γεγονός ότι η κάλυψη του Στόχου 1 πέφτει από το 24,6% του συνολικού πληθυσμού της Ένωσης στο 22,2%, το ποσοστό αυτό θα φθάσει το 25,6% του Κοινοτικού πληθυσμού για έξι από τα επτά έτη της περιόδου 2000-2006, διότι κάποιες περιφέρειες θα χάσουν το δικαίωμα χρηματοδότησης (phase-out regions) – (Wishlade, 1999, σελ. 39).

Το ερώτημα είναι, ποιός είναι ο αποδεκτός βαθμός συγκέντρωσης και πόσο κοντά σε αυτόν βρισκόμαστε σήμερα; Όμως, αυτό το άρθρο δεν πραγματεύεται ένα τέτοιο είδος ανάλυσης.

6.3.3. Απλοποίηση (*simplification*)

Κατά τη διάρκεια της περιόδου 1994-1999, κάθε μία από τις Κοινοτικές Πρωτοβουλίες (Community Initiatives) είχε το δικό της πρόγραμμα· το ίδιο συνέβαινε και με κάθε περιοχή Στόχου. Απλοποίηση σημαίνει, ότι η κάθε διοικητική περιφέρεια θα πρέπει τώρα να υποβάλλει ένα ενιαίο πρόγραμμα για την περιοχή της (Benneworth, 1998).

Η απλοποίηση αυτή καθ' εαυτή είναι πιθανώς θετική. Ο κίνδυνος που εγκυμονεί είναι, ότι μειώνοντας τον αριθμό των προγραμμάτων, μειώνεται επίσης και η γκάμα των ευκαιριών, για τις περιοχές που ευεργετούνται από την εισροή Κοινοτικών πόρων.

Οι τέσσερις βιομηχανικές Κοινοτικές Πρωτοβουλίες –RECHAR (ανθρακωρυχεία), RESIDER (χαλυβουργία), RETEX (κλωστοϋφαντουργία) και KONVER (αμυντικές βιομηχανίες)– αποδείχθηκαν ιδιαίτερα χρήσιμες για την οικονομία περιοχών του Στόχου 2, ενσωματώνοντας τοπικό εργατικό δυναμικό μέσω καινοτόμων πρωτοβουλιών (Fothergill, 1997). Όταν οι τέσσερις βιομηχανικές Πρωτοβουλίες πάψουν να υφίστανται, μερικές από τις περιφέρειες του Στόχου 2 δεν θα έχουν πλέον την παραμικρή Κοινοτική χρηματοδότηση στα πλαίσια της ευρωπαϊκής περιφερειακής πολιτικής. Επομένως, η απλοποίηση, παρότι επιθυμητή, έχει το δικό της κόστος.

6.3.4. Διεύρυνση (*enlargement*)

Ακόμη πιο σημαντικό είναι το γεγονός, ότι θα υπάρξουν σοβαρά προβλήματα λόγω της διεύρυνσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης με δέκα νέα μέλη από 1ης Μαΐου 2004 και την αναμενόμενη εισδοχή των Ρουμανίας, Βουλγαρίας και Κροατίας το 2007. Όλες σχεδόν οι δεκαπέντε πρώτες –χρονικά– χώρες της Ένωσης θα γίνουν πιθανώς καθαρά δότες χώρες (*net payers*) στον προϋπολογισμό της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής και, ίσως, στο συνολικό προϋπολογισμό της Ένωσης.

Δεν γνωρίζουμε, εάν θα ευνοηθούν οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης σε βάρος των μεσογειακών χωρών της Κοινοτικής και των υπολοίπων περιοχών του Στόχου 1 ή εάν θα υπάρξει συνολικά μεγαλύτερη χρηματοδότηση. Για τα νέα κράτη-μέλη, όπως η Τσεχία και η Ουγγαρία, όπου οι περιοχές γύρω από την πρωτεύουσα είναι αισθητά πλουσιότερες από ό,τι στην υπόλοιπη χώρα, η αναθεώρηση του 1999 τονίζει, ότι δεν είναι ρεαλιστικό γι' αυτές τις χώρες, να περιμένουν μεταχείριση χώρας του Ταμείου Συνοχής σύμφωνα με τους Κανονισμούς του 1988 και του 1993 (CEC, 1999).

7. Οι χώρες του Ταμείου Συνοχής την περίοδο 2000-2006

Ο νέος Κανονισμός των Διαρθρωτικών Ταμείων δίνει προτεραιότητα πρώτα στις φτωχές περιοχές και μετά στις φτωχές χώρες στο σύνολό τους. Για τις τέσσερις χώρες του Ταμείου Συνοχής (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα και Ιρλανδία), το συνολικό τους μερίδιο από τις διαρθρωτικές παρεμβάσεις (Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής) θα μειωθεί από το 53,8% του συνόλου την περίοδο 1994-1999 (CEC, 1996β) στο 51,7% την περίοδο 2000-2006 (CEC, 1999).

Ένας λόγος γι' αυτή τη σχετική μείωση των (προκαθορισμένων) εισρεόμενων χρηματοδοτήσεων στις χώρες του Ταμείου Συνοχής, είναι το μειωμένο μερίδιο των πόρων του Ταμείου Συνοχής ως ποσοστό των διαρθρωτικών παρεμβάσεων. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός, ότι οι κυβερνήσεις των πλούσιων κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που είναι καθαροί πληρωτές (net payers), είναι αντίθετες στη συνέχιση της ύπαρξης του Ταμείου Συνοχής για χώρες-μέλη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE) και του ευρώ.

Ιδιαίτερα η Γερμανία, υποστήριξε, ότι οι πρόσθετοι πόροι των διαρθρωτικών παρεμβάσεων θα μπορούσαν να διοχετευθούν στα νέα κράτη-μέλη, στην προσπάθειά τους να προετοιμαστούν για την ONE. Βέβαια, η Γερμανία επιθυμεί την ένταξη των χωρών της Κεντρικής Ευρώπης, αφού παραδοσιακά έχει μεγάλη πολιτικο-οικονομική επιρροή σε αυτές.

Ακόμη, στην τρέχουσα περίοδο (2000-2006) υπάρχει μία μείωση της τάξης του 1,7%, στο μερίδιο των χωρών του Ταμείου Συνοχής από τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Οι πόροι των Διαρθρωτικών Ταμείων επικεντρώνονται περισσότερο από πριν στις περιοχές του Στόχου 1 (οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες), αλλά αυτό δεν έχει άμεση επίδραση στις χώρες της Συνοχής για την περίοδο που διανύουμε (Wishlade, 1999).

Μία εξήγηση γι' αυτό είναι, ότι το ποσοστό των τεσσάρων χωρών της Συνοχής στο συνολικό πληθυσμό των περιοχών του Στόχου 1 είναι μικρότερο από ό,τι την περίοδο 1994-1999 (ιδιαίτερα η Ιρλανδία είναι πλουσιότερη). Ένας άλλος λόγος είναι, ότι η επιμονή στη σύγκριση του πλούτου σε επίπεδο περιφέρειας, ευνοεί τις φτωχότερες περιοχές του Στόχου 1.

Όσον αφορά στα κράτη-μέλη του Ταμείου Συνοχής, για την Ελλάδα, την Ισπανία και την Ιρλανδία, η κατά κεφαλήν οικονομική

ενίσχυση για τις περιοχές του Στόχου 1 την περίοδο 2000-2006 είναι μικρότερη από την αντίστοιχη βοήθεια του 1999 (το έτος με τα υψηλότερα ποσά χρηματοδότησης στη διάρκεια του ΚΠΣ-2, 1994-1999)· μόνο στην Πορτογαλία η κατά κεφαλήν βοήθεια στις περιφέρειες του Στόχου 1 την περίοδο 2000-2006 υπερβαίνει τα επίπεδα του 1999 (CEC, 1996β και CEC, 1999).

Η Πορτογαλία είναι ευνοημένη και στα τρία ΚΠΣ. Αυτό οφείλεται τόσο στη διαπραγματευτική της ικανότητα, όσο και στο γεγονός ότι στην επίσημη κατάταξη του ΟΗΕ με βάση τις επιδόσεις της κάθε χώρας στους κυριότερους κοινωνικούς και οικονομικούς δείκτες, βρίσκεται πάντα αρκετές θέσεις πιο κάτω από την Ελλάδα, την Ιρλανδία και την Ισπανία.

8. Το ΣΑΚΧ, τα Διαρθρωτικά Ταμεία και οι Αναπτυξιακές Εταιρίες

Το 1999, στο Πότσταμ, ήταν η χρονιά της ολοκλήρωσης του Σχεδίου Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου [ΣΑΚΧ –European Spatial Development Perspective (ESDP)– Faludi, 2001]. Αυτή ήταν μία πολύ σημαντική εξέλιξη στο πεδίο του ευρωπαϊκού χωροταξικού σχεδιασμού και, παρά το γεγονός ότι ακόμη δεν υπάρχει επίσημη Κοινοτική ισχύς, αποτελεί ένα πολύ σημαντικό βήμα για όσους πιστεύουν, ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση θα έπρεπε να είχε μία χωροταξική πολιτική, έτσι ώστε να πετύχαινε μεγαλύτερη συνοχή μεταξύ των διαφόρων οργάνων κλαδικών πολιτικών.

Το ΣΑΚΧ είναι αρκετά γνωστό από το 1997, αλλά ακόμη και σήμερα αρκετοί άνθρωποι του χώρου δεν το έχουν καταλάβει στην ευρύτερή του έννοια. Ο βασικός του στόχος είναι να βοηθήσει στην ανάπτυξη μίας πιο «πολυκεντρικής» Ευρώπης και πιο ισόρροπης περιφερειακής ανάπτυξης. Υπάρχει ακόμη καχυποψία όσον αφορά στον πραγματικό σκοπό που εξυπηρετεί, ενώ το πεδίο δράσης και ο ρόλος που μπορεί να παίξει σχετικά με τις πιο ορθόδοξες και νομότυπες διαδικασίες τοπικού και περιφερειακού σχεδιασμού συχνά παρεξηγούνται (Williams, 1999β).

Για την περίοδο του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης (ΚΠΣ) 2000-2006, η χρηματοδότηση αστικών προτεραιοτήτων (urban funding) θα είναι πρωτεύουσας σημασίας στα Διαρθρωτικά Ταμεία. Η σχέση των τελευταίων με τις αστικές προτεραιότητες είναι ζωτικής σημασίας για την περίοδο που διανύουμε, αφού δεν

υπήρξε η δυνατότητα αυτή στη διάρκεια του Α΄ ΚΠΣ (1988-1993) και του Β΄ ΚΠΣ (1994-1999) – (Williams, 1999β).

Αυτό που δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στο ΣΑΚΧ είναι, ότι θα μπορούσε να συνεισφέρει στην επίτευξη μεγαλύτερης διαφάνειας στον καθορισμό (allocation) και τη χρήση (spending) των χρηματικών πόρων των Διαρθρωτικών Ταμείων, και να αποτελέσει τη βάση για μιά πιο ορθολογική συνολική στρατηγική. Μερικές κυβερνήσεις αντιτίθενται στην εφαρμογή του, όχι μόνο διότι δεν μπορούν να δουν τα πλεονεκτήματα του ΣΑΚΧ, αλλά και διότι το τελευταίο προϋποθέτει ανεπιθύμητο ασφυκτικό έλεγχο των κεκτημένων και των χρηματοδοτήσεων που εισρέουν στα κρατικά ταμεία (Williams, 1999α).

Υπό ευρύτερη έννοια, το άρθρο 7D της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1997) δεσμεύει την Ευρωπαϊκή Ένωση να «προωθήσει την εδαφική (territorial) και κοινωνική συνοχή». Το ΣΑΚΧ θα μπορούσε να είναι ένα σχέδιο ζωτικής σημασίας, που θα επέτρεπε στη Γενική Διεύθυνση XVI των Βρυξελλών (αρμόδια για την περιφερειακή πολιτική και τη συνοχή), να εκτιμήσει συγκεκριμένες πρωτοβουλίες κλαδικών πολιτικών άλλων Γενικών Διευθύνσεων, με βάση τη συνεισφορά τους στην επίτευξη της χωρικής (spatial) συνοχής μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στο μεταξύ το ΣΑΚΧ θα δοκιμασθεί, όσον αφορά στο κατά πόσο θα διαμορφώσει τη συζήτηση για τις χωρικές στρατηγικές στο πεδίο των Αναπτυξιακών Εταιριών (Regional Development Agencies – RDAs), δηλαδή το πώς οι Αναπτυξιακές Εταιρίες (ΑΕ) θα γίνουν αποκεντρωμένοι θεσμοί περιφερειακής διακυβέρνησης. Στη Δυτική Ευρώπη, οι ΑΕ έχουν παίξει ένα σημαντικό ρόλο, στην αυξανόμενη σημασία που δίνουν οι διάφορες χώρες στην εφαρμογή της εκ των κάτω (bottom-up) περιφερειακής πολιτικής και συχνά υποστηρίζεται ότι η προσέγγιση με βάση τις ΑΕ προσφέρει ένα σημαντικό συμπλήρωμα ή εναλλακτική λύση στα παραδοσιακά οικονομικά κέντρα της κεντρικής κυβέρνησης (Halkier and Danson, 1997).

Οι ΑΕ είναι υπεύθυνες όχι μόνο για τη διαμόρφωση (formulation) της περιφερειακής πολιτικής, αλλά και για τη μετατροπή των πολιτικών των περιφερειακών φορέων, όπως τα Εμπορικά Επιμελητήρια και η Τοπική Αυτοδιοίκηση, έτσι ώστε να υπάρχει συντονισμός όλων των πολιτικών. Οι αρμόδιοι φορείς που ακόμη δεν έχουν εμπλακεί στην όλη διαδικασία, χρειάζεται να ενεργοποιηθούν και να ενθαρρυνθούν να εκφράσουν τις ανάγκες τους και να ασκήσουν την επιρροή τους.

Ο ρόλος των ΑΕ μέσα σε αυτή τη διαδικασία της εσωτερικής κινητικότητας, εξωτερικής διαπραγμάτευσης και περιφερειακής μεσολάβησης, είναι να μεταβάλλει ριζικά το ισχύον καθεστώς των

κοινών συμφερόντων, στόχων και ενεργειών –στις περιφέρειες κάθε δυτικοευρωπαϊκής χώρας ξεχωριστά– σε μία ενιαία περιφερειακή ατζέντα, πολιτική και επιχειρησιακή στρατηγική.

9. Επίλογος

Παρά το γεγονός ότι στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 η επίδραση της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής δεν ήταν σημαντική, για την περίοδο 1988-2003 η ευρωπαϊκή περιφερειακή πολιτική, γενικά, μπορεί να εκτιμηθεί, κατ' αρχήν, θετικά. Διοχετεύθηκε στις ευρωπαϊκές περιφέρειες ένα μεγάλο ποσό χρηματικών πόρων και επιτεύχθηκε μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα αυτών των παρεμβάσεων μέσω πολυετών προγραμμάτων σύγκλισης, εταιρικής, εστίασης σε συγκεκριμένους Στόχους, συνδυασμό δανείων και επιχορηγήσεων κ.λπ.

Οι αναθεωρήσεις των Διαρθρωτικών Ταμείων το 1993 και το 1999 αντιπροσωπεύουν ένα ακόμη βήμα προς την απλοποίηση των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Ειδικότερα, το αναθεωρημένο πακέτο του 1999 εισαγάγει τον αποκεντρωμένο προγραμματισμό, ευρύτερες συνεργασίες και πιο διαφανείς διαδικασίες παρακολούθησης, όπως επίσης απλούστερες και ακριβέστερες συμφωνίες διαχείρισης των πόρων, περιλαμβάνοντας ένα αποθεματικό επίδοσης για τις χώρες με τον υψηλότερο ρυθμό απορρόφησης των πόρων.

Όμως, η διατήρηση του αναπτυξιακού χάσματος, οι προκλήσεις της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, η διεύρυνση της Ένωσης με νέα μέλη και η εμπειρία που αποκτήθηκε στα πρώτα χρόνια της νέας περιφερειακής πολιτικής (1988-2003), θα επιφέρουν αναπόφευκτα τροποποιήσεις στις διαρθρωτικές πολιτικές τα επόμενα χρόνια.

Η περιφερειακή και κοινωνική πολιτική είναι οι πιο σημαντικές πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, για να βελτιώσει την αναδιανομή του πλούτου μέσα στα εδάφη της. Οι μέθοδοι που χρησιμοποιήθηκαν από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την επίτευξή του, αντανακλούν την επιθυμία της να κάνει αυτές τις πολιτικές αποτελεσματικές, ενθαρρύνοντας και υποβοηθώντας την αυξημένη ικανότητα απορρόφησης των πόρων. Η κοινωνική πολιτική στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχει περιορισμένους στόχους και συνήθως έχει να κάνει με την αναδιανομή των πόρων μέσω του ΕΚΤ, για την επανακατάρτιση των εργαζομένων στις περιοχές που βρίσκονται σε βιομηχανική ύφεση ή υπόκεινται σε διαρθρωτικές αλλαγές. Η επίπτωση του ΕΤΠΑ στη μείωση των περιφερειακών ανισοτήτων δεν

είναι δεδομένη. Η επίδραση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης γενικότερα δεν είναι τεκμηριωμένη.

Εάν η πολιτική των Βρυξελλών πέτυχε να μειώσει τις οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες ανάμεσα στα κράτη-μέλη και τις ανισορροπίες σε περιφερειακό επίπεδο είναι αμφιλεγόμενο, αλλά η εντύπωση είναι, ότι ο στόχος αυτός επετεύχθη τουλάχιστον σε κάποιο βαθμό (ακραίο παράδειγμα η Ιρλανδία, αν και οι επιδόσεις της χώρας αυτής οφείλονται και σε άλλους παράγοντες, όπως π.χ. οι άμεσες ξένες επενδύσεις, η εξειδίκευση στις επενδύσεις υψηλής τεχνολογίας και στα φαρμακευτικά προϊόντα, η υψηλή κατάρτιση του ανθρώπινου δυναμικού, ο υψηλός βαθμός σύζευξης μεταξύ ζήτησης και προσφοράς εργασίας κ.ά.).

Οι εκτιμήσεις για την επίδραση της Κοινοτικής περιφερειακής πολιτικής είναι ιδιαίτερα κριτικές: παρά το γεγονός, ότι το αναδιανεμητικό αποτέλεσμα σε χρηματικούς όρους είναι δεδομένο και ότι η κρίσιμη περίοδος (1988-2003) είναι μικρή για να φανούν οι επιπτώσεις αυτών των διαρθρωτικών παρεμβάσεων, η συνεισφορά τους στην ανάπτυξη και την αποτελεσματικότητα των πολιτικών φαίνεται να είναι ακόμη περιορισμένη.

Πίνακας 1

Τα Διαρθρωτικά Ταμεία 1989-1993	Ταμεία	% των πόρων
Στόχος 1 Λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές	Όλα	63
Στόχος 2 Αναπτυγμένες περιοχές σε βιομηχανική ύφεση	ΕΤΠΑ, ΕΚΤ	12
Στόχος 3 Μακροχρόνια ανεργία	ΕΚΤ))	12
Στόχος 4 Ανεργία νέων	ΕΚΤ)	
Στόχος 5α Αγροτική προσαρμογή	ΕΓΤΠΕ	6
Στόχος 5β Αγροτική ανάπτυξη	Όλα	5
Άλλα		2

Πηγή: Commission of the European Communities (1990), Guide to the reform of the Community's Structural Funds, Office for Official Publications of the European Communities, CEC, Brussels, Luxembourg.

Συντμήσεις

Ελληνικά

ΑΕ	=	Αναπτυξιακές Εταιρίες
ΑΕΠ	=	Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν
ΕΓΤΠΕ	=	Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγ- γήσεων
ΕΕΠ	=	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη
ΕΚΤ	=	Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΟΚ	=	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
ΕΣΥΕ	=	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος
ΕΤΠΑ	=	Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης
ΚΠΣ	=	Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης
ΜΜΕ	=	Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις
ΜΟΠ	=	Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα
ΟΝΕ	=	Οικονομική και Νομισματική Ένωση
ΣΑΚΧ	=	Σχέδιο Ανάπτυξης Κοινοτικού Χώρου
ΧΜΠΑ	=	Χρηματοδοτικό Μέσο για τον Προσανατολισμό της Α- λειίας

Αγγλικά

CEC	=	Commission of the European Communities
ESDP	=	European Spatial Development Perspective
R & D	=	Research and Development
RDAs	=	Regional Development Agencies
TENs	=	Trans-European Networks

Βιβλιογραφία

- Bache I., *The politics of European Union regional policy: Multilevel governance or flexible gatekeeping? Contemporary European Studies Series*, UACES, Sheffield Academic Press, Sheffield, 1998.
- Bachtler J. and Michie R., «Strengthening economic and social cohesion? The revision of the Structural Funds», *Regional Studies* 28 (8), 1994, σελ. 789-96.
- Bachtler J. and Michie R., «A new era in EU regional policy evaluation? The appraisal of the Structural Funds», *Regional Studies* 29 (8), 1995, σελ. 745-51.

- Bachtler J. and Michie R., *The new Structural Fund Regulations, Regions: the newsletter of the Regional Studies Association*, no 224, December 1999, σελ. 22-31.
- Benneworth P., *RDAs and the European Structural Funds, Regions: The newsletter of the Regional Studies Association*, no 218, December 1998, σελ. 9-14.
- CEC (Commission of the European Communities), *Guide to the reform of the Community's Structural Funds, Office for Official Publications of the European Communities*, CEC, Brussels, Luxembourg, 1990.
- CEC, *Community Structural Funds 1994-99: Regulations and commentary*, CEC, Brussels, Luxembourg, 1993.
- CEC, *First Report on economic and social cohesion*, COM (96) 542, CEC, Brussels, Luxembourg, 1996α.
- CEC, *Structural Funds and Cohesion Fund 1994-1999: Regulations and commentary*, OPOEC, Luxembourg, 1996β.
- CEC, *The Structural Funds and the Cohesion Fund from 2000 to 2006, DG for Regional Policy and Cohesion*, CEC, Brussels, Luxembourg, July 1997α.
- CEC, *Agenda 2000: For a stronger and wider Union, COM (97) 2000 final*, CEC, Brussels, Luxembourg, 1997β.
- CEC, *EU Structural Funds: Commission decides financial allocations*, IP/99/442, Brussels, 1 July 1999.
- Council of the EC, *European Council in Edinburgh*, Conclusions of the presidency, 11-12 December 1992.
- European Economy*, CEC, Brussels, Luxembourg, 2000.
- Eurostat (διάφορα έτη).
- Faludi A., «The application of the European Spatial Development Perspective: Evidence from the North-West Metropolitan Area», *European Planning Studies* 9 (5), 2001, σελ. 663-675.
- Fothergill S., «The premature death of EU regional policy?», *European Urban and Regional Studies* 5 (2), 1997, σελ. 183-188.
- Georgiou G.A., «From policy to action: The implementation of European Community regional programmes in Greece», *Regional Politics and Policy* 3, summer 1993, σελ. 51-64.
- Graham B. and Hart M., «Cohesion and diversity in the European Union: Irreconcilable forces?», *Regional Studies* 33 (3), 1999, σελ. 259-268.
- Gudgin G., *The impact of EU membership on the Northern Ireland economy: 1973-1997*, paper presented to the European Liaison, Institute of European Studies Conference, Belfast, February 1998.
- Halkier H. and Danson M., «Regional Development Agencies in Western Europe: A survey of key characteristics and trends», *European Urban and Regional Studies* 4 (3), 1997, σελ. 243-256.
- Hall R., «Agenda 2000 and European cohesion policies», *European Urban and Regional Studies* 5 (2), 1997, σελ. 176-183.

- Hooghe L., *Cohesion policy and European integration*, Oxford University Press, Oxford, 1996.
- Hooghe L. and Keating M., «The politics of European Union regional policy», *Journal of European Public Policy* 1 (3), 1994, σελ. 367-393.
- Ioakimidis P.C., «EU cohesion policy in Greece: The tension between bureaucratic centralism and regionalism», στο: Hooghe L. (ed.), *Cohesion policy and European integration: Building multi-level governance*, Oxford University Press, Oxford, 1996, σελ. 342-363.
- Lewis J., «Regional assistance in the enlarged Union: Time for another reform», *European Urban and Regional Studies* 2 (1), 1995, σελ. 1-2.
- Marks G., «Structural policy and multilevel governance in the EC», στο: Cafruny A. and Rosenthal G. (eds), *The state of the European Community*, vol. 2: The Maastricht debates and beyond, Lynne Rienner Publishers, Longman, UK, 1993, σελ. 391-410.
- Mitsos A., paper presented to the *European Institute*, LSE, November 1994.
- Peterson J., «Decision-making in the European Union: Towards a framework for analysis», *Journal of European Public Policy* 2 (1), 1995, σελ. 69-93.
- Plaskovitis I., «EC regional policy in Greece: Ten years of Structural Funds intervention», στο: Kazakos P. and Ioakimidis P.C. (eds), *Greece and EC membership evaluated*, Pinter Publishers, London, 1994, σελ. 116-127.
- Pollack M., «Regional actors in an intergovernmental play: The making and implementation of EC structural policy», στο: Mazey S. and Rhodes C. (eds), *The state of the European Union*, vol. 3, Lynne Rienner Publishers, Longman, UK, 1995, σελ. 361-90.
- Scott J., *Development dilemmas in the European Community: Rethinking regional development policy*, Open University Press, Buckingham, Philadelphia, 1995.
- Shackleton M., «Keynote article: The Delors II budget package», *Journal of Common Market Studies* 31 (annual review), 1993, σελ. 11-25.
- Williams R.H., *The road to ESPON: The EU spatial research network*, paper to Planning Research Conference, University of Sheffield, March 1999α.
- Williams R.H., «Constructing the European Spatial Development Perspective: Consensus without a competence», *Regional Studies* 33 (8), 1999β, σελ. 793-797.
- Wishlade F., «Achieving coherence in European Community: Approaches to area designation», *Regional Studies* 28 (1), 1994, σελ. 79-97.
- Wishlade F., *Who gets what? Eligible areas and financial allocations under the new Structural Funds*, *Regions: the newsletter of the Regional Studies Association*, no 223, October 1999, σελ. 37-48.